

Сучасний стан та перспективи історіографічного дослідження розвитку етнології в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові (1892–1940 рр.)

У статті розглядається питання дослідження в історіографії проблеми розвитку етнології в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові (1892–1940 рр.). Автор окреслює основні історіографічні періоди дослідження теми та обґрунтовує класифікацію джерельного комплексу. У статті проаналізовано основні тенденції розвитку історичних знань про організацію етнологічних досліджень у вказаній установі. Простежено, як у літературі формувалося наукове знання про окремі аспекти етнологічної діяльності Наукового товариства імені Шевченка у Львові.

Ключові слова: етнологія, етнографія, фольклористика, історіографія, Наукове товариство імені Шевченка у Львові.

В статье рассматривается вопрос исследования в историографии проблемы развития этнологии в Научном обществе имени Шевченко во Львове (1892–1940 гг.). Автор выделяет основные историографические периоды исследования темы и обосновывает классификацию источников по проблеме. В статье проанализированы основные тенденции развития исторических знаний об организации этнологических исследований в указанном учреждении. Прослежено, как в литературе формировалось научное знание об отдельных аспектах этнологической деятельности Научного общества имени Шевченко во Львове.

Ключевые слова: этнология, этнография, фольклористика, историография, Научное общество имени Шевченко во Львове.

An article deals with a problem of research in historiography of development of ethnology in Shevchenko Scientific Society in Lviv (1892–1940). The author marks the main historiographical periods of research problems and justifies the classification of source complex. An article analyzes the main trends in the development of historical knowledge about the organization of ethnological research in this institution. It is made a comparative analysis of the contribution of domestic, foreign and diaspora researchers in the study of the above problem. It is traced both in literature formed the scientific knowledge of some aspects of ethnological activities Shevchenko Scientific Society in Lviv, namely: its structural units, including Ethnographic commission together with the printed bodies, organizing and

conducting ethnographic expeditions; ethnographic work of the members specified organizations and others.

Key words: ethnology, ethnography, historiography, Shevchenko Scientific Society in Lviv.

Дослідження історії становлення та розвитку етнології в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові (далі – НТШ, Товариство) є однією з актуальних проблем сучасної науки в Україні, оскільки вищевказана організація досить тривалий проміжок часу (з 1892 до 1940 рр.) була важливим науковим осередком, який фактично представляв українську науку у європейському науковому просторі. Одним із пріоритетних напрямків наукової діяльності членів НТШ була етнографія, яка за відсутності української державності в цей період формувала наукове знання про єдиний український народ з власною культурою, мовою та традиціями, в тому числі і державотворчими. Цьому аспекту діяльності Товариства присвячене окреме дисертаційне дослідження [1] та монографія [2]. Таким чином, крім власне наукового контексту розвитку етнологічного знання в НТШ, можна виділити і важливе суспільно-політичне значення результатів, отриманих у процесі етнографічного дослідження українських земель.

В історіографії питання розвитку етнологічного знання у Товаристві лише останнім часом стало предметом наукового осмислення. За останні більш як 100 років у літературі висловлювалися неоднозначні думки щодо наукових досягнень членів НТШ в етнографії, а також давалися різні, інколи прямо протилежні, оцінки вчених цієї інституції, які займалися етнологічними науковими пошуками. Якщо ж говорити про окремі історіографічні напрямки та школи в цілому, то тут можна виділити декілька підходів до висвітлення етнологічних наукових здобутків в НТШ.

Окремо варто виділити дореволюційну історіографію (1892–1917 рр.), яку також можна розділити на декілька напрямків: праці представників українського національного відродження, які в цілому позитивно ставились до розвитку української науки в Товаристві, в тому числі і ті, хто брав активну участь у його діяльності (М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк та ін.), а також ті, які не зовсім прихильно ставилися до цієї організації та її роботи (М. Драгоманов [3; 4]); представники державницької традиції урядових кіл Російської імперії (Т. Флоринський [5]).

На окрему увагу заслуговує історіографія періоду українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., а також дорадянська міжвоєнна історіографія 1918–1939 рр., до якої варто віднес-

ти праці науковців Західної України в період після Першої світової війни та до встановлення там радянської влади. Література даного напрямку суттєво відрізняється своїми підходами в оцінці етнологічних здобутків членів Товариства, оскільки позбавлена ідеологічних штампів та стандартів характерних для праць радянських вчених.

Іншим найбільшим за часовим проміжком, але, мабуть, найменшим за своїми науковими здобутками в плані висвітлення поставленої нами проблеми став радянський період, який також можна розбити на окремі історіографічні напрямки з власними підходами до вивчення розвитку української етнології в НТШ, а саме: 1920-ті рр.; 1930-ті – перша половина 1950-х рр.; друга половина 1950-х – перша половина 1980-х рр.; друга половина 1980-х – 1991 р. Радянська історіографія має власні специфічні підходи до висвітлення поставленої нами проблеми, які демонструють різні підходи до оцінки діяльності етнографів Товариства в різні періоди. Так, якщо в 1920-ті рр. можна простежити позитивні тенденції в накопиченні історіографічних даних про етнографічну діяльність членів НТШ, то пізніше ця тема стає забороненою, а окремі розрізнені згадки про етнологів Товариства незмінно подаються у контексті різних націоналістичних ухилів. Лише в останній період радянської влади прізвища етнологів-членів НТШ починають поступово з'являтися без раніше обов'язкової приставки "український буржуазний націоналіст".

Альтернативою радянській історіографії довгий час була діаспорна література, яка торкалася проблеми етнографічних досліджень у НТШ. Відсутність жорстких ідеологічних обмежень, а також безпосередній зв'язок представників цієї наукової школи з осередками Товариства в еміграції дозволили висвітлювати вказану проблему об'єктивно з використанням документальної бази. Потрібно також врахувати і той факт, що у створенні праць про розвиток науки в НТШ були задіяні колишні і сучасні його члени, які були безпосередньо пов'язані з діяльністю цієї інституції у попередній період. Недоліком такого типу праць у контексті вирішення поставленої нами проблеми було те, що вони були переважно загального характеру та торкалися історії Товариства в цілому [6–9]. Разом з тим подібні праці містили окремі відомості про етнографічний напрямок роботи в НТШ, але в них були відсутні історіографічні узагальнення, окрім критики на радянських вчених.

Варто виділити іноземну літературу, яка стосується поставленої нами проблеми, хоча вона була переважно довідкового

характеру. На сьогодні також більшість іноземних праць, що стосуються розвитку етнології в Товаристві, лише опосередковано пов'язані з даною проблемою.

Найбільш плідний період у вивченні процесу накопичення знань про етнологічну діяльність членів НТШ розпочався із часу здобуття Україною незалежності в 1991 р. Для сучасної вітчизняної історіографії характерним є повернення із забуття наукової спадщини вчених-етнографів НТШ, які стали творцями "золотого фонду" української етнології. Цій проблемі на сьогодні присвячено низку праць, але торкаються вони різних аспектів етнографічної діяльності членів Товариства.

Для з'ясування складності поставленої нами проблеми потрібно спочатку з'ясувати її складові частини, які дадуть можливість сформулювати загальне уявлення про розвиток етнології в НТШ. У першу чергу потрібно з'ясувати ті структурні підрозділи Товариства, діяльність яких була пов'язана з накопичення етнологічних знань. Інформацію про них можна знайти в працях З. Зайцевої [10; 11]. У даному контексті, звичайно, на першому місці стоїть Етнографічна комісія, яка була заснована в 1898 р. і до діяльності якої були причетні найбільш відомі науковці – М. Грушевський, І. Франко, Ф. Вовк, В. Гнатюк, З. Кузеля та ін. Саме цій проблемі на сьогодні і присвячена переважна більшість праць [12], серед яких на особливу увагу заслуговують дослідження О. Сапеляк [13, 14], яка комплексно підійшла до висвітлення проблеми діяльності Етнографічної комісії та її членів.

Разом з тим варто виділити інші структурні підрозділи НТШ, члени яких долучилися до проблеми етнографічного вивчення українських земель, зібрали та узагальнили значний масив даних етнологічного характеру. Це, зокрема, Правнича комісія, окремим напрямком діяльності якої було дослідження звичаєвого права в Україні. Відповідно на сьогодні фактично відсутні узагальнюючі матеріали, які б торкалися дослідження даного структурного підрозділу Товариства саме під таким кутом зору. Тим паче, на сьогодні відсутній аналіз етнографічного наукового доробку членів Правничої комісії. Разом із тим вже починають з'являтися дослідження, присвячені діяльності даного підрозділу НТШ [15].

Іншою проблемою, яка потребує дослідження, є аналіз діяльності Статистичної комісії НТШ крізь призму вивчення наукової цінності зібраних нею матеріалів для з'ясування етнонаціональних процесів на території українських земель. На сьогодні є лише одна праця В. Шаповала [16], в якій ця проблема поставлена в ранг

актуальних та отримала часткове висвітлення. В окремих виданнях Товариства, в яких розглядалося заснування Статистичної комісії та її призначення, наголошувалося на важливості збирання даних цінних з точки зору сучасної етнологічної науки. Так, відповідно до матеріалів "Хроніки НТШ" цей підрозділ Товариства повинен був "збирати і оброблювати всякі статистичні матеріали, що давали би можливо повний всесторонній образ народного життя на нашій етнографічній території в австрійсько-угорській державі" [17].

Відкритою на сьогодні залишається також проблема історіографічного дослідження окремих друкованих органів НТШ, які подавали інформацію про етнографічні наукові пошуки в даній організації. До таких видань варто віднести "Записки НТШ", "Літературно-науковий вісник" та "Хроніки НТШ". У цих виданнях міститься важлива інформація щодо оцінки етнографічних добутків членів Товариства, а також подається огляд видань Етнографічної комісії. На сторінках вказаних друкованих органів друкувалися рецензії на праці етнологів Товариства як з боку колег по організації, так і з боку відомих тогочасних європейських вчених, а також відгуки на ці рецензії авторів етнографічних праць. Таким чином, на сторінках видань НТШ можна простежити наукову полеміку вчених стосовно проблеми розвитку етнології в Товаристві.

Разом із тим варто відзначити, що "Записки НТШ" за 1899–1937 рр. були ґрунтовно проаналізовані О. Сапеляк [18] з точки зору висвітлення в них етнографічних проблем. Піднімалися також питання висвітлення на сторінках даного видання окремих народознавчих проблем такими вченими, як В. Савенко та З. Зайцева [19, 20]. "Записки НТШ" досліджувалися і як джерело до вивчення наукових контактів Закарпаття і Галичини [21]. У свою чергу "Літературно-науковий вісник" неодноразово ставав предметом дисертаційних досліджень [22–26], але етнографічна складова вміщених в ньому матеріалів так і залишилося поза увагою вчених. "Хроніки НТШ" вже ставали предметом аналізу як джерело до біобібліографії [27], а також це видання аналізувалося в історико-бібліографічному контексті [28]. Але, незважаючи на попередні дослідження, проблема історіографічного дослідження видань НТШ як джерела до вивчення розвитку української етнології в цій організації залишається відкритою.

Крім того, немає узагальнюючих досліджень, присвячених виданням Етнографічної комісії – "Етнографічному збірнику" та "Матеріалам до українсько-руської етнології". Відповідно до характеру вміщених у них матеріалів перше видання розцінювалося як

етнографічне, а друге як етнологічне, що вже саме по собі свідчить про глибоке теоретичне опрацювання проблем української етнології. Разом з тим для дослідження окремих етнографічних проблем вчені все частіше починають використовувати відповідні матеріали, вміщені у виданнях НТШ як джерельна база [29]. Допоміжну роль тут можуть виконати бібліографічні праці про періодичні та серійні друковані органи Товариства [30–32].

Таким чином, у даному контексті вирішення поставленої нами проблеми варто виділити лише декілька праць, що мають історіографічний характер та пов'язані з дослідження проблеми розвитку української етнології в НТШ. Це в першу чергу низка статей [33–37] та дисертація [38] М. Козлова, в яких розглядається питання висвітлення в історіографії етнографічної діяльності Ф. Колесси. Проблема висвітлення в літературі етнологічних наукових здобутків Ф. Вовка, В. Гнатюка та З. Кузелі досліджена в працях Р. Конти [39–45]. Крім того, узагальнення наявної літератури є в дисертаційних дослідженнях, присвячених діяльності окремих членів Етнографічної комісії Товариства, зокрема, І. Франка [46], Ф. Вовка [47, 48], В. Гнатюка [49–51] та З. Кузелі [52].

Отже, особливістю сучасного стану розвитку історіографічної науки є те, що на сьогодні фактично немає комплексних історіографічних робіт, які б досліджували проблему розвитку української етнології в НТШ у 1892–1940 рр. Є окремі дослідження, які торкаються певних аспектів поставленої нами проблеми, а саме: у вступках до деяких дисертацій та монографій, присвячених діяльності етнографів Товариства, можна знайти деякі історіографічні узагальнення, що стосуються етнографічної діяльності членів НТШ, а також є кілька праць, які торкаються розвитку науки в Товаристві та опосередковано пов'язані з етнологічною проблематикою. Крім того, є декілька статей, присвячених історіографічному вивченню етнологічних наукових здобутків окремих членів НТШ та історіографічному аналізу видань цієї організації в контексті висвітлення її етнографічного напрямку діяльності. Фактично на сьогодні лише декілька праць суто історіографічного характеру, що розкривають окремі аспекти дослідження стану формування наукового знання про розвиток української етнології в НТШ, і тому поставлена нами проблема потребує подальшого вивчення.

Література

1. Савенко В. В. Роль Наукового товариства ім. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина XIX ст. –

початок ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Савенко В. В. ; Чернівецький держ. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1997. – 289 арк.

2. Алексієвець М. М. Роль Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / М. М. Алексієвець, В. В. Савенко. – Т. : Б. в., 1999. – 188 с.

3. Драгоманов М. Де тонко, там рветься / М. Драгоманов // Народ. – 1893. – № 8. – С. 67–69; № 9. – С. 79–81.

4. Драгоманов М. Записки Товариства ім. Шевченка / М. Драгоманов // Народ. – 1893. – № 14. – С. 128–130; № 17. – С. 186–188; № 18. – С. 207–208; № 19–20. – С. 235–237.

5. Флоринській Т. Малорускій языкъ и "українсько-руський" літературный сепаратизмъ / Т. Флоринській. – СПб. : Типографія А. С. Суворина, 1900. – 163 с.

6. Історія Наукового товариства імені Т. Шевченка. З нагоди 75-річчя його заснування 1873–1978. – Нью-Йорк–Мюнхен, 1949. – 51 с.

7. Дорошенко В. Огнище української науки – Наукове Товариство ім. Шевченка / В. Дорошенко. – Нью-Йорк, 1951. – 116 с.

8. Лев В. Сто років праці для науки й нації. Коротка історія Наукового Товариства ім. Шевченка / В. Лев. – Нью-Йорк : Наукове товариство ім. Шевченка в ЗДА, 1972. – 55 с.

9. Падох Я. Незнищиме Товариство: до 100-річчя Наукового Товариства ім. Шевченка / Я. Падох. – Нью-Йорк, 1983. – 20 с.

10. Зайцева З. І. Наукові комісії НТШ: статус та напрями діяльності до початку Першої світової війни (1896–1914 рр.) / З. І. Зайцева // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 6. – С. 270–279.

11. Зайцева З. І. Наукові товариства як інституції української науки другої половини ХІХ – початку ХХ століття / З. І. Зайцева // Питання історії, історіографії, джерелознавства та архівознавства Центральної та Східної Європи : зб. наук. праць. – Київ–Чернівці, 1997. – Вип. 1. – С. 66–78.

12. Зайцева З. Етнографічна комісія НТШ: науково-організаційний та видавничий контексти діяльності до Першої світової війни / З. Зайцева // Покликання служити науці і людям. – Чернівці, 2008. – С. 130–135.

13. Сапеляк О. Організатор народознавчої науки в НТШ (до 100-річчя від початку діяльності НТШ) / О. Сапеляк // Український ліс. – Львів, 1994. – № 3. – С. 57–59.

14. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка (1898–1939 рр.) / О. Сапеляк ; НАН України, Ін-т народознавства. – Л., 2000. – 208 с.

15. Падох Я. Правнича наука в Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка впродовж сторіччя у 120-ту річницю НТШ / Я. Падох // Міжнародний конгрес українців (2; 1993; Львів). Другий міжнародний конгрес українців, Львів, 22–28 серпня 1993 р. – Львів, 1994. – С. 81–87.

16. Шаповал Ю. Г. "Літературно-науковий вісник" (1898–1932 рр.): творення державницької ідеології українства / Ю. Г. Шаповал ; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. – Львів : Б. в., 2000. – С. 33.

17. Наукова діяльність товариства в 1906 р. // Хроніка НТШ. – 1907. – Вип. I. – Ч. 29. – С. 9–10.

18. Сапеляк О. Питання етнографії на сторінках "Записок НТШ". 1899–1937 роки / О. Сапеляк // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці секції етнографії та фольклористики. – Львів, 1995. – Т. 230. – С. 526–535.

19. Савенко В. Публікації Наукового Товариства ім. Шевченка з українознавчих дисциплін в "Записках НТШ" (1892–1914 рр.) / В. Савенко // Тернопільський держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Наукові записки. Сер. "Історія". – Тернопіль, 1999. – Вип. 8. – С. 104–108.

20. Зайцева З. "Записки Наукового товариства ім. Шевченка": започаткування та шлях до академічного стандарту (1892–1914 рр.) / З. Зайцева // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 122–134.

21. Світлик Н. М. Записки Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка як джерело вивчення наукових контактів Закарпаття і Галичини / Н. М. Світлик // Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць. Серія "Історія". – 2008. – № 21. – С. 172–178.

22. Гуменний М. Публіцистика "Літературно-наукового вісника" (1898–1906) : дис. ... канд. філол. наук / Гуменний М. – Дніпропетровськ, 1973. – 205 арк.

23. Корбич Г. Г. Літературно-науковий вісник (1898–1906) і український літературний процес : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.02 / Корбич Г. Г. ; НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1994. – 189 с.

24. Леськова М. П. "Літературно-науковий вісник" як культурологічне джерело духовного відродження української нації (20-40-і роки ХХ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / Леськова М. П. ; КУ ім. Т. Шевченка. – К., 1996. – 232 л.

25. Кузіна Н. В. Роль "Літературно-наукового вісника" в національному відродженні України (київський період 1907–1919 рр.) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Кузіна Н. В. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 213 арк.

26. Шептицька Т. Л. Антималоросійський дискурс української літератури 1920-х – початку 1930-х років (на матеріалі "Літературно-наукового вісника") : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 /

Шептицька Т. Л. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 209 арк.

27. Кульчицька Т. Ю. "Хроніка" НТШ як джерело до біобібліографії / Т. Ю. Кульчицька // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Записки. – К., 1995. – Вип. 3. – С. 125–130.

28. Комариця М. Хроніка Наукового Товариства імені Шевченка / Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : іст.-бібліогр. дослідж. : у 3 т. / НАН України ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики ; уклад.: М. М. Романюк (кер. проекту), М. В. Галушко. – Львів : Світ, 2002.

Т. 2 : 1901–1919 рр. – С. 105–118.

29. Кровицька О. Гуцульські матеріали у виданнях НТШ як джерело мовознавчих та етнологічних студій / О. Кровицька // Гуцульські говірки. – Львів, 2000. – С. 86–96.

30. Періодичні та серійні видання Наукового Товариства імені Шевченка у Львові (1885–1939) : анотований покажчик / уклад. і авт. передм. Т. Ю. Кульчицька ; бібліогр. ред. Л. І. Ільницька ; Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка у Львові. Комісія бібліографії і книгознавства. – Л. : Вид-во НТШ, 1990. – 103 с.

31. Бібліографія записок Наукового товариства імені Шевченка. Томи 1–240. 1892–2000 / Наукове товариство ім. Шевченка ; уклад. В. Майхер; ред. О. Купчинський. – Л. : Б. в., 2003. – 742 с.

32. "Етнографічний збірник" Наукового товариства ім. Шевченка. Томи I–XXXVIII, XXXIX–XL, XLI 1895–1916, 1976 : бібліографія / уклад. В. Майхер ; ред. О. Купчинський ; Наукове товариство ім. Шевченка. – Л. : Б. в., 2007. – 118 с.

33. Козлов М. В. Діяльність Філарета Колесси як етнографа та фольклориста: радянська історіографія 70-х – початку 90-х років ХХ століття / М. В. Козлов // Вісник Книжкової палати. – К., 2011. – № 4. – С. 34–39.

34. Козлов М. В. Етнографічно-фольклористична діяльність Філарета Колесси: дореволюційна історіографія / М. В. Козлов // Етнічна історія народів Європи. – К., 2010. – Вип. 32. – С. 43–48.

35. Козлов М. В. Історіографія етнографічно-фольклористичної діяльності Філарета Колесси 20-х – кінця 40-х років ХХ століття / М. В. Козлов // Вісник Книжкової палати. – К., 2011. – № 2. – С. 33–38.

36. Козлов М. В. Радянська історіографія етнографічно-фольклористичної діяльності Філарета Колесси 50-х – 60-х років ХХ століття / В. Козлов // Гілея: науковий вісник. – К., 2011. – Вип. 47. – С. 197–207.

37. Козлов М. В. Сучасна вітчизняна історіографія етнографічно-фольклористичної діяльності Філарета Колесси / М. В. Козлов // Вісник Книжкової палати. – К., 2011. – № 5. – С. 34–39.

38. Козлов М. В. Етнографічно-фольклористична діяльність Філарета Колесси: історіографія: дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 / Козлов М. В. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 265 арк.

39. Конта Р. Внесок Володимира Гнатюка у розвиток української етнології: історіографія проблеми / Р. Конта // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 30. – С. 45–53.

40. Конта Р. Етнологічна діяльність Федора Вовка: радянська історіографія / Р. Конта // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – К. : УНІСЕРВ, 2011. – Вип. 36. – С. 29–35.

41. Конта Р. Наукові здобутки Зенона Кузелі як етнолога – члена Наукового товариства ім. Шевченка: діаспорна історіографія / Р. Конта // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – К. : УНІСЕРВ, 2012. – Вип. 37. – С. 57–62.

42. Конта Р. Федір Вовк та його внесок у розвиток етнології: сучасна вітчизняна історіографія кінця ХХ століття / Р. Конта // Археологія і давня історія України. – К. : Стародавній Світ, 2012. – Вип. 9. Історія археології: дослідники та наукові центри. – С. 131–134.

43. Конта Р. Етнологічна наукова спадщина Зенона Кузелі: сучасна вітчизняна історіографія ХХІ століття / Р. Конта // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – К. : ВПЦ "Київський університет". – 2012. – Вип. 112. – С. 19–22.

44. Конта Р. Етнологічні здобутки Федора Вовка: сучасна вітчизняна історіографія ХХІ століття // Література та культура Полісся. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – Вип. 71 : Регіональні проблеми розвитку літератури, історії та культури у загальноукраїнському контексті / відп. ред. і упоряд. Г. В. Самойленко. – С. 286–294.

45. Конта Р. Етнологічна діяльність Зенона Кузелі в Науковому товаристві ім. Шевченка: дорадянська історіографія // Вісник Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України : наук.-практ. зб. – 2012. – № 4 (64). – С. 89–92.

46. Франко А. Д. Науково-організаційна і видавнича діяльність Івана Яковича Франка в науковому товаристві ім. Т. Г. Шевченка : дис. ... канд. іст. наук : спец. 00.07.02 / Франко А. Д. ; Львівський ун-т ім. І. Франка. – Львів, 1995. – 226 л.

47. Франко О. О. Наукова та суспільно-політична діяльність Федора Кіндратовича Вовка : дис. ... д-ра іст. наук : спец. 07.00.05 / Франко О. О.; Львівський держ. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 1999. – 437 арк.

48. Таран О. Г. Наукова спадщина Федора Вовка в галузі антропології: спадкоємність традицій та сучасне бачення: дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.07 / Таран О. Г. ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 195 арк.

49. Мушинка М. І. Фольклорист Володимир Гнатюк і його місце в українській науці та культурі : дис. ... д-ра філол. наук у формі наук. доповіді : спец. 10.01.09 / Мушинка М. І. ; АН України ; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 1992. – 33 с.

50. Іванюта І. П. Наукова та громадсько-політична діяльність академіка Володимира Гнатюка в контексті українського національного відродження кінця ХІХ – початку ХХ ст. : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Іванюта І. П. ; Тернопільський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2002. – 192 арк.

51. Шеремета О. М. Володимир Гнатюк і українська етнографічна наука кінця ХІХ – початку ХХ століття : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 / Шеремета О. М. ; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка – Л., 2003. – 218 арк.

52. Подоляка Т. А. Народознавча діяльність Зенона Кузелі : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 / Подоляка Т. А. ; НАН України, Ін-т народознав. – Л., 2009. – 232 арк.